

ULUSLARARASI BOZKIRIN TEZENESİ
NEŞET ERTAŞ
SEMPOZYUMU

THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF NEŞET ERTAŞ
THE PLECTRUM OF STEPPES

13-14 Mayıs/May 2013 KIRŞEHİR

-BİLDİRİLER/PAPERS-
Cilt I

Hazırlayan/Editor
Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

Kırşehir, Eylül/September 2013

NEŞET ERTAŞ TÜRKÜLERİNİN
KAYNAKLARI ÜZERİNE

Over the Folk Songs of Neşet Ertaş

Doç. Dr. Salahaddin BEKKI
Ahi Evran Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
sbekki@gmail.com

ÖZ

Kırşehir türküleri söz konusu olduğunda ilk akla gelen isim merhum Neşet Ertaş'tır. Kırşehir türküleri üzerine yapılan çalışmalarda Neşet Ertaş'ın hem kaynak şahıs hem de derleyici olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu güne kadar Neşet Ertaş'ın ne kadar eser (türkü) ortaya koyduğu tam olarak tespit edilememiştir. Durum böyle olmakla birlikte Neşet Ertaş'ın 200'ün üzerinde eserinin olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam, ustamalı diyebileceğimiz anonim ürünler ile Neşet Ertaş'ın söz ve müziğini kendisinin yaptığı eserlerin toplamından oluşmaktadır.

Kaynağı kim olursa olsun Neşet Ertaş'ın icra ettiği türküler, belli bir zaman sonra "Neşet Ertaş türküsü" adıyla karşımıza çıkmaktadır.

Bu bildiriye, "Neşet Ertaş türküsü" olarak bilinen bazı türkülerin kaynakları araştırılacak ve Neşet Ertaş'ın repertuarında bulunan birçok türkünün "Âşık tarzı şiir geleneği" çerçevesinde üretilmiş eserlerden alınmış olduğu görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir türküleri, Neşet Ertaş, Neşet Ertaş türküsü, abdallık geleneği.

ABSTRACT

Neşet Ertaş is the very first name comes to mind when we think Kırşehir folk songs. It has been observed in the studies on Kırşehir folk songs that Neşet Ertaş comes to the fore in terms of source person and as well as compiler.

It has not been determined how many folk songs Neşet Ertaş has written up to now. It is also estimated that Neşet Ertaş has over 200 works. This figure forms anonymous products (ustalamalı) and the works that he wrote and composed himself.

Regardless of the source, the folk songs that Neşet Ertaş has sung are known as "Neşet Ertaş Folk Songs" after a certain time.

In this paper, we will research the sources of some folk songs known as "Neşet Ertaş Folk Songs" and it will be seen that many of the folk songs in Neşet Ertaş repertoire are produced within the frame of "Aşık" style.

Key Words: Kırşehir folk songs, Neşet Ertaş, Neşet Ertaş folk songs, "abdal" tradition.

Neşet Ertaş ve türkü paydasında bir araya gelen sevgili dostlar,

Bu bildiriye, aşağıda dökümü yapılacağı üzere yaklaşık 200 türküsü bulunan Neşet Ertaş'ın kültürel anlamda beslendiği kaynaklar üzerinde durmaya çalışacağım.

Kuşkusuz, Ertaş'ın beslendiği kaynakların başında doğal bir konservatuvar olan abdallık geleneği yer alır. Bir abdal çocuğu hem de dönemin en önemli saz ve söz ustası Muharrem Ertaş'ın oğlu ve çırağı olarak, *"başta Kırşehir ve Yozgat köyleri olmak üzere hemen hemen Orta Anadolu'nun bütün köy ve kasabalarında düğünlerde (Tokel 23)"* çalınan anonim türkü ve oyun havalarını; bunlara ek olarak da yine babasından eski hava ve ezgileri öğrendiğini söyleyebiliriz. Bu dönem Neşet Ertaş'ın sanat hayatının şekillenmeye başladığı dönemdir aynı zamanda.

Neşet Ertaş'ın ilk gençlik yılları ve sanatının olgunlaşmaya başladığı dönemler, Türk insanının radyo ve kasetçalarla tanıştığı yıllardır. Bu teknolojinin Türkiye'nin en ücra köşelerine kadar ulaştırılmasında Almanların büyük katkısı olmuştur. Radyo ve kasetçalar aracılığıyla insanlar, o güne kadar duymadıkları, bilmedikleri birçok sanatçıyı dinleme olanağı elde etmişlerdir. Neşet Ertaş da bu teknolojiden nasibini almıştır. Mahallinde öğrendiği anonim ürünlere radyo vasıtasıyla öğrendikleri de eklenmiştir.

Neşet Ertaş'ın sanatını şekillendiren ortamlardan biri de gurbettir. O dönemin gurbeti Ankara ve İstanbul'dur. Neşet Ertaş'ın gurbete çıkmasıyla hem sanatını icra ettiği ortam hem de hitap ettiği dinleyici kitlesi değişmiştir. O artık köy düğünlerinde değil, *"parfüm kokulu gazinolarda icra-yı sanat (Tokel 2012: 23)"* eyleyen biridir. Bu dönemde, Neşet Ertaş kendi tabiriyle türküler "havalandırma"ya, besteler yapmaya başlar. Neşet Ertaş'ın o dönemde yaptığı *"bestelerin bazıları Muharrem Ertaş'tan öğrendiği ya da kendi dağarcığındaki anonim türkülerin müziklerini biraz değiştirerek onları yeni sözlerle söylemek şeklinde idi (Tokel 2012: 29)."*

Adım adım kendisini geliştiren Neşet Ertaş, artık şiirler yazıp yazdığı şiirleri bestelemeye başlamıştır. Bu arada başkalarının şiirlerini de havalandırmaya devam etmektedir.

Bayram B. Tokel'in kendisiyle yaptığı bir söyleşide de o dönemde yaptığı bestelerle ilgi olarak şunları söyler: *"Ben çok küçük yaşta şiirler yazardım kendi kendime. Bazı şiirleri pazarlarda satan tellalardan alır türküler yapardım. Bunun bir örneği de 'Zahide'dir. Çiçekdağı'nda, oralarda uzun bir şiir olarak benim elime geçti. 'Acem Kızı' da böyle bir şansa sahiptir. Bu da bizim Selli Yusuf'tan duyulan dörtlüklerdir. İki dörtlüğünü ben kendime göre havalandırdım önce... (Tokel 2012: 184)".* Neşet Ertaş, sonra Selli Yusuf'un şiirine kendisinden bir dörtlük ekleyerek herkesin seyerek dinlediği o türküyü meydana getirmiştir.

Neşet Ertaş, bu türkü besteleme işini de babası ve ustası Muharrem Ertaş'tan öğrenmiştir. *"Babam türkü üretendi. Bunu şundan biliyorum, okuryazarlığı kendi kendine bellemişti, Kerem'in kitabını gözümün önüne koyardı, Karacaoğlan'ın kitabını koyardı, Dadaloğlu'nun, Pir Sultan Abdal'ın kitaplarını gözümün önüne koyardı, bunları havalandırırdı kendi kendisi, türkü olarak bozlak olarak söylerdi.*

Bir de köylerde ağıt söylenmişse uygun olan sözleri babama getirmişlerse onu havalandırır. Üretkendi babam böyle (Tokel 2012: 192-193)."

Neşet Ertaş'ın repertuarını incelediğimizde onun da babası gibi aşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden Karacaoğlan, Kerem, Dadaloğlu, Âşık Said, Âşık Veysel, Ali İzzet Özkan gibi aşıklara ait şiirleri havalandığını görüyoruz. Neşet Ertaş'ın böyle sözleri başkalarına; müziği / bestesi kendine ait birçok eser ortaya koyduğu bilinmesine rağmen Neşet Ertaş ve Kırşehir türküleri üzerine yapılan çalışmalarda Neşet Ertaş'ın ustamalı olarak icra ettiği birçok parçanın söz yazarı da yine Neşet Ertaş olarak kayıtlara geçmiştir. Bunun sebebini Neşet Ertaş'ın sanatçı kişiliğinde aramak gerekir. Burada Erol Parlak'ın şu tespitini sizinle paylaşmak istiyorum: "*Neşet Ertaş'ın en önemli özelliklerinden biri de doğaçlama gücüdür. Ertaş bir eseri her çaldığında farklı hisseder ve adeta yeniden inşa ederek bir öncekinden farklı bir esere dönüştürür. Hatta bu özellik bir eserin icrası boyunca bile hissedilir. Tekrara düşmeden, sürekli yenileyerek yaptığı doğaçlama icra, onun görkemli sanatının en önemli yönlerinden biridir.*" (Parlak 2012: 289-312) Neşet Ertaş'ın bu sanatçı yönü, sözleri başka şairlere ait olsa da onun tarafından havalandırılmış hemen her parçanın (türkü/bozlak/maya/deyiş) "*Neşet Ertaş türküsü*" olarak kayda geçirilmesine ve öyle bilinir olmasına zemin hazırlamıştır.

Neşet Ertaş üzerine bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar onun iki yönünü öne çıkarmıştır: Şairlik ve bestecilik. Neşet Ertaş'ın besteci yönü üzerine benim bir değerlendirmede bulunmam söz konusu olamaz.

Yukarıda söylediğim çerçevede "Neşet Ertaş türküleri" üzerinde tematik bir çalışma yapıldığında ortaya önemli problemler çıkacaktır. Örnekleme gerekirse, Neşet Ertaş türkülerinde "gönül" veya "felek" veyahut "gurbet" temi üzerine bir değerlendirme yapacaksınız ve gönül ibaresinin geçtiği şiir Karacaoğlan'a ait. O zaman sizin burada türkü metni üzerinden yaptığımız tespit Karacaoğlan'daki gönül imgesiyle ilgili olacaktır. Neşet Ertaş'ın gönlü olmayacaktır.

Burada Neşet Ertaş adına bağlı ne kadar eser tespit edilmiş onların bir dökümünü çıkarmak istiyorum.

Salih Turhan, Mehmet Kara, Nail Tan ve Abdullah Gündüz tarafından hazırlanan "*Kırşehir Halk Müziği, Ankara, 2007*" adlı eserde, "*Sözlü ve Sözsüz Kırık Havalar*" başlığı altında verilen 150 adet parçanın 97'si ile "*Uzun Havalar (Bozlaklar)*" başlığı altında verilen 100 bozlaktan 46'sı olmak üzere toplam 143 türkü, Neşet Ertaş adına bağlıdır. Fatih Yağmur'un hazırladığı "*Ay Dost Kırşehir Türküleri, Kırşehir, 2011*" adlı kitapta ise metni verilen 415 türkü/bozlaktan 210'u Neşet Ertaş adına kayıtlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erol Parlak'ın geçtiğimiz mart ayında yayınladığı çalışmayla Neşet Ertaş külliyyatı ile ilgili sağlıklı bilgilere ulaştığımızı düşünüyorum. Erol Parlak'ın iki cilt olarak yayınlanan çalışmasının ikinci cildi Neşet Ertaş'ın eserlerine ayrılarak büyük

ustanın ölümüne kadar yaptığı plaklar (taş plak, 45'lik ve 33'lük), kasetler ve CD'lerin bir dökümü çıkarılmıştır. Eserin ilerleyen sayfaları N. Ertaş'ın "Şiirleri (s. 307-580)" başlığını taşımaktadır. Bu bölüm, kendi içerisinde "Havalandırılmış Şiirler (s. 307-510)" ve "Havalandırılmamış Şiirler (s. 511-580)" olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Buradaki bilgilere göre N. Ertaş'ın kendisinin yazıp havalandıramadığı şiirlerinin sayısı 66'dır. Havalandırılmış yani türkü/bozlak olarak listelenen eser sayısı ise 187'dir. Sayın Parlak, burada 20 parçanın söz yazarının farklı olduğunu göstermesine karşın herhangi bir açıklama getirmemiştir. Kitabına koyduğu bölüm başlığından okuyucuda, buradaki tüm türkülerin hem sözlerinin hem de ezgilerinin/bestelerinin Neşet Ertaş'a ait olduğu kanısı oluşmaktadır.

Bayram B. Tokel, Neşet Ertaş'ın okuduğu türkülerin sayısını 172 olarak verir (2012: 139-144).

Adı geçen dört çalışmada sırasıyla 143, 210, 187 ve 172 rakamları verilmektedir. Ortalama olarak 180 rakamına ulaşıyoruz. Söz konusu yayınlarda yaklaşık 180 türkünün (bozlak, deyiş, oyun havası) hem şiiri hem de müziği Neşet Ertaş'a ait olarak gösterilmektedir. TRT Türk Halk Müziği Repertuarında Neşet Ertaş adına bağlı türkü sayısı ise 33'tür.¹ Erol Parlak, bu sayıyı (21 türkü+27 uzun hava) 48 olarak vermektedir. (2013/II: 83) Bu türkülerden en eski tarihli olanı (Rep. Nu: 50) "Zülf Dökülmüş Yüze" 1966'da Nida Tüfekçi tarafında kayda alınmış ve notalandırılmıştır.

Bu çalışma kapsamında Neşet Ertaş'ın repertuarının -kendi içinde farklı isimlendirilse de bozlak/maya/oyun havası gibi- en az 180 türküden oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu muazzam repertuarın nasıl oluştuğu ve "Neşet Ertaş türküsü" olarak bilinen eserlerin her yönüyle (söz-müzik) ona ait olup olmadığı zaman zaman gündeme getirilmiştir.

Neşet Ertaş türküsü olarak bilinen fakat sözleri başka kişilere ait olan türkülerin bazıları şunlardır:

1- "Acem Kızı"

Bayram B. Tokel'in Neşet Ertaş Kitabı'nda (2012: 284), Selli Yusuf (Telli Yusuf)'a ait gösterilen türkünün kaynağına ilişkin bir takım çalışmalar yapılmıştır.

Doğan Kaya, söz konusu türküyle ilgili olarak Sarıkamışlı Âşık Cananî ve Elbistanlı Hüseyin'in aynı ayaklarla söylenmiş çok sayıda dizesi örtüşen şiirlerinden bahseder. Ona göre şiir, Elbistanlı Hüseyin'e aittir ve Cananî bir vesile ile duyduğu şiir üzerinde bazı değişiklikler yaparak yeniden kurmuştur. (Kaya: http://www.dogankaya.com/fotograf/turkulerdeki_yanlisliklar.pdf)

¹ TRT THM Repertuarında Neşet Ertaş adına kayıtlı olanların numaraları şöyledir: 50, 113, 132, 574, 1273, 1660, 1749, 1824, 1852, 1985, 2099, 2251, 2454, 3251, 3516, 3534, 3542, 3611, 3613, 3620, 3717, 3731, 3766, 4047, 4082, 4132, 4141, 4167, 4169, 4170, 4201, 4259, 4441.

TRT THM Repertuar kayıtlarında (1398 numara ile), bu türkünün Çekiç Ali'den Osman Özdekçi tarafından derlendiği bilgisi bulunmaktadır.

Emir Kalkan, bu şiiri yedi dördlük olarak Cananî adına yayınlamıştır. (Kalkan 1991: 278-279) Halil Atılğan da bu türkünün kaynağının Mehmet Gökalp'ten hareketle asıl adı Ahmet Çelik olan Karşlı Âşık Cananî'ye ait olduğunu söyler. (Atılğan 2003: 98)

Erman Artun, Âşık Feymani'den derlediği bilgiler ışığında son derece popüler olan "Acem Kızı" türküsünün doğuş hikâyesi ile dokuz dördlükten oluşan şiiri Âşık Hüseyin'e ait olarak kayda geçirir. (Artun: http://turkoloji.cu.edu.tr/ALK%20EDEBIYATI/erman_artun_asik_huseyin_arastirmalarina_katkilar_1.pdf)

MESAM kayıtlarında ise Neşet Ertaş, bu türkünün bestecisi yani müziğini yapan kişi olarak geçmektedir.

Acem Kızı

Çırpıp da şanovaya çıkınca
Eğlen şanovada kal Acem kızı
Uğrun uğrun kaş altından bakarken
Can telef ediyor gül Acem kızı

Seni saran oğlan neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi bal Acem kızı

Avrupa kurban olsun kara kaşına
İngiliz Fransız değmez döşüne
Amerika Belçika düşmüş peşine
Bir de Alman kurban bil Acem kızı (Tokel 2012: 284)

2- "Seher Vakti Çaldım Yârin Kapım"

TRT THM Repertuarında 132 numara ile kayıtlı olan türküyü Nida Tüfekçi, Neşet Ertaş'tan derlemiş ve notaya almıştır. Türkünün sözleri Şarkışlalı Âgâhî'ye aittir. Neşet Ertaş'ın "Âgâhî"yi "gâhî" okumasından kaynaklanan bir hata ile türkü, Repertuar kayıtlarına böyle geçmiştir. Bayram B. Tokel, bu türkünün sözlerinin Âgâhî'ye ait olduğunu "Neşet Ertaş Kitabı"nda göstermiştir. (2012: 289) Erol Parlak'ta da aynı bilgi mevcuttur. (2013/II: 470-471)

Neşet Ertaş, Âgâhî'nin şiirine,

*“Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan hâllerimi”*

dizelerinden oluşan bir bağlantı eklemiş, şiirin sözlerinde de bir takım değişiklikler yaparak herkesin severek dinlediği bir türkü haline getirmiştir:

Seher vakti çaldım yârin kapısın (Aman aman aman)
Baktım yârin kapıları sürmeli (Aman aman aman)
Boş bulmadım otağının yapısın (Aman aman aman)
Çıkageldi bir gözleri sürmeli

*Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan halleri ey*

Hep gönüller muradıdır aşığın (Aman aman aman)
Nöbetin bekliyen alır keşiğin (Aman aman aman)
Beklemeli o sultanın eşiğin (Aman aman aman)
Günde yüz bin kere yüzler sürmeli

*Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan halleri ey*

Açtırdım kapıyı girdim içeri (Aman aman aman)
Aklımı başımdan aldı o peri (Aman aman aman)
Dedim sende buldum halis gevheri (Aman aman aman)
Dedi yok yok bir mehenge sürmeli

*Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan halleri ey*

Gahi karıştırır kanı yaş ile (Aman aman aman)
Hak bulunmaz hayal ile düş ile (Aman aman aman)
Yetilmez menzile bu gidiş ile (Aman aman aman)
Hemen aşk atına binip sürmeli

*Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan halleri (TRT THM Rep. 132)*

2a- Âgâhî'nin şiiri:

Seher vakti çaldım yârin kapısın
Baktım yârin kapıları sürmeli
Boş bulmadım otağımın yapısın
Çıkageldi bir gözleri sürmeli

Açtırdım kapıyı girdim içeri
Aklımı başımdan aldı bir peri
Dedim sende buldum halis gevheri
Dedi yok yok bir mihenge sürmeli

Dedim ki ne kadar yüzümden bezdin
Etim kebab edip derimi yüzdün
Âşık katletmeye silah mı dizdin
Martinle mavzeri birden sürmeli

Dedim hiç yapı yok senin yapında
Oynanılmaz urganında ipinde
Olenece bekleyim mi kapında
Dedi yok yok seni burdan sürmeli

Bu kevn ü mekâmı tuttu ışığın
Nöbetin bekleyen alır keşiğin
Beklemeli o sultanın eşğin
Günde yüz bin kere yüzler sürmeli

Agâhî karıştır kamı yaş ile
Hak bulunmaz hayâl ile düş ile
Eremen menzile bu gidiş ile
Hemen aşk atına binip sürmeli (Kaya 2009: 29)

3- “Gova Gova İndirdiler Yazıya”

Sözleri Âşık Kerem'e ait olan ve ilk derlemesi Dârü'l-Elhan tarafından Niğdeli Ahmet Hulusi'den kayda geçirilen (1928) türkünün TRT THM Repertuarında iki kaydı vardır. 1470 numara ile Gaziantep türküleri içerisinde yer alan metin, Fazıl Muhsinoğlu ve Ayfer Ünlü'den Nida Tüfekçi, Ahmet Yamacı ve D. Yazıcıoğlu tarafından derlenmiş ve Nida Tüfekçi tarafından notaya alınmıştır. 2099 repertuar numarasıyla Kırşehir türküleri arasında görülen türkünün Neşet Ertaş'tan TRT Ankara Radyosu THM Müdürlüğü tarafından derlendiği (1978) ve Yücel Paşmakçı tarafından notaya alındığı kayıtlıdır. Fatih Yağmur da bu türküyü Neşet Ertaş'a ait olarak göstermekle birlikte kitabına “Kerem” mahlasının geçtiği bir de üçlük eklemiştir

(2011: 83). Âşık Kerem tarafından altı dördlük olarak söylenen koşma, yukarıda da söylendiği gibi 1928 yılında Niğdeli Ahmet Hulusi'den üç dördlük olarak derlenip kayda geçirilmiştir. Bu şiir, Neşet Ertaş eliyle türkiyeye dönüştürülürken önce dördlük tarzı değiştirilerek bentler üç dizeli hale getirilmiş ve üç dizeden oluşan bentlere iki dizelik bağlantı eklenmiştir:

3a-Neşet Ertaş metni:

Gova gova indirdiler yazıya Aman aman

Dut ettiler al gımalı tazıya (algın ala tazıya)

İş başa düşünce bakmaz guzuya Aman aman

Gaç guzulu ceylan gaç avcı geldi

Avcılar elinden gaç guzun aldı

Zalım avcı düşmüş gelir izine Aman aman

Al kanlar akıtmış iki dizine

Mor sinekler konmuş ahu (iki) gözüne Aman aman

Gaç guzulu ceylan gaç avcı geldi

Avcılar elinden gaç guzun aldı (TRT THM Rep. Nu: 2099)

Erol Parlak'ın çalışmasında da bu şiirin sahibi Âşık Kerem olarak kayıtlıdır.

(2013/II: 448)

3b- Gaziantep metni:

Kova kova endirdiler yazıya

Tut ettiler al kınalı tazıya

İş başa düşünce bakma kuzuya

Kaç kuzulu ceylan yad avcı geldi

Avcı düşmüş şu ceylanın izine

Al kanları akmış iki dizine

Mor sinekler konmuş ala gözüne

Kaç kuzulu ceylan yad avcı geldi

Süre süre endirdiler dağlardan

Mor sümbüllü bahçelerden bağlardan

Kaç kuzulu ceylan yad avcı geldi (TRT THM Rep.Nu: 1470)

3c-Niğdeli Ahmet Hulusi'den kayda geçirilen (1928) Dârü'l-Elhan metni:

Kova kova indirdiler yazıya

Tut ettiler al kınalı tazıya

İş başa düşünce bakma kuzuya

Kaç kuzulu ceylan kaç avcı geldi

Neyin düştü şu ceylanın izine
Kurşun değmiş al kan saçar gözüne
Mor sinekler konmuş elâ gözüne
Kaç kuzulu ceylan kaç avcı geldi

Ceylanların ardında olur kuzusu
Koç yiğidin altından olur yazısı
Meme mi ister hey ananın kuzusu
Kaç kuzulu ceylan kaç avcı geldi (Atılğan 2003: 103)

3d- Türküye kaynaklık eden Âşık Kerem'in koşması:

Sürü sürü avcu daędan indirmiş
Kaç kuzulu ceylan kaç avcu geldi
Zalim avcu vurmuş seni sindirmiş
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Şogin Deresi'nden indi sürüsü
Sürüden ayrılmış onun birisi
Avcular post etmiş nazik derisi
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Zalim avcu düşmüş gelir izine
Alkanın akıtmış iki dizine
Mor sinekler konmuş elâ gözüne
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Böyle m' olur avcıların töresi
Koltuğundan vurmuş sızlar yarası
Hekime göstermiş yoktur çaresi
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Kova kova indirdiler yazıya
Tut ettiler al kanatlı tazıya
İş başa düşünce bakmaz kuzuya
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Süre süre indirdiler dağlardan
Mor sümbüllü bahçalardan bağlardan
Kerem eder şu geçtiğim yollardan
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi (Atılğan 2003:106)

4- “Ahu Gözlerini Sevdığım Dilber”

Sözleri Karacaoğlan'a ait olan bu türkü, TRT THM Rep. 2251 numarada kayıtlı olup kaynak kişi Neşet Ertaş olarak geçmektedir. Tamamı kaynaklarda dört dörtlük olarak geçen Karacaoğlan'ın koşması (Sakaoğlu 2004. 511), Neşet Ertaş tarafından üç dörtlük olarak okunmuş, Karacaoğlan'ın söylediği ikinci dörtlüğün üçüncü dizesi (Öksüzüm garibim bana yazıktır), de son dörtlüğün üçüncü dizesine alınarak orada geçen “garip” kelimesi Neşet Ertaş'ın mahlasını karşılar hale getirilmiştir. (Atılğan 2003: 107-108)

4a- Neşet Ertaş metni:

Ahu gözlerini sevdiğim dilber
Sana bir sözüm var diyemiyorum
Bilmem deli miyim mecnun gezerim
Sırrımı ellere veremiyorum (Derdimi ellere diyemiyorum)

Helal olsun al yanaktan aldığım
El uzatıp gonca gülün derdiğim
İnce belini tatlı dilini sevdiğim
Kınısın kollarım duramıyorum (saramıyorum)

Al yanaktan aldığağım (aldığım) azıktır
Tarama zülfünü gönlüm bozuktur
Öksüzüm garibim bana yazıktır
Destursuz yanına varamıyorum (TRT THM Rep. Nu: 2251)

4b- Karacaoğlan'ın koşması:

Alagözlerini sevdiğim dilber
Sana bir sözüm var diyemiyorum
Bilmem deli miyim mecnun gezerim
Sırrımı yadlara veremiyorum

Ak memeden emdiceğim azıktır
Tarama zülfünü gönlüm bozuktur
Öksüzüm garibim bana yazıktır
Destursuz koynuna giremiyorum

Helâl olsun al yanaktan emdiğim
El uzatıp gonca gülün derdiğim
İnce belin usul boyun sardığım
Alışmış kollarım duramıyorum

Karac'Oğlan der ki Hasanpaşalı
 Aşk sevdâsı gönlümüzden taşalı
 Sen gibi güzele gönlüm düşeli
 Uyuyup uykuya kanamıyorum (Sakaoğlu 2004: 511)

5- “Mühür Gözlüm”

TRT Repertuarına alınmadığı halde TRT Radyolarında sıkça çalınmış türkülerden biri de sözleri Şarkışlalı Ali İzzet Özkan (1902-1981)'ait olan “Mühür Gözlüm”dür. Bu türkünün MESAM, kayıtlarına göre bestesi/müziği Neşet Ertaş'a aittir. Erol Parlak da şiiri Âşık Ali İzzet Özkan'a ait olarak gösterir. (2013/II: 452)

Mühür Gözlüm

Mühür gözlüm seni elden
 Sakınırım kıskanırım
 Yağan kardan esen yelden
 Sakınırım kıskanırım (Hey)

Havadaki turnalardan
 Su içtiğin kumalardan
 Giyindiğin urbalardan
 Sakınırım kıskanırım (Hey)

Beşikte yatan kuzundan
 Hem oğlundan hem kızından
 Ben seni senin gözünden
 Sakınırım kıskanırım (Hey)

Al'İzzetî oncalardan
 Takındığın goncalardan
 Yerdeki karıncalardan
 Sakınırım kıskanırım (Hey) (Tokel 2012: 300)²

6- “Güzele Bakması Sevaptır Derler”

Ali İzzet Özkan'a ait olan ve onun plağa okuduğu bu parça da Neşet Ertaş türküsü olarak bilinmektedir. (Turhan vd. s. 190; Yağmur 2011: 121) İlhan Başgöz'ün hazırladığı “Âşık Ali İzzet Özkan (s. 185)” kitabında beş dörtlük olarak verilen metin, Neşet Ertaş tarafından Ali İzzet mahlası da zikredilerek havalandırılan/icra edilen

² Bu türkü ile ilgili açılan tazminat davası ve verilen karar için bk. <http://www.hurriyet.com.tr/kultur-sanat/haber/22676841.asp> (ET: 25 Şubat 2013)

bu türkü, Salih Turhan ve Fatih Yağmur tarafından Kırşehir, hususen de Neşet Ertaş türküsü olarak kayda geçirilirken Erol Parlak bu türküyü kitabına almamıştır. (Burada Neşet Ertaş'ın okuduğu her türküyü ona mal etme hastalığının/meylinin bir örneğini görüyoruz.)

Âşık Ali İzzet Özkan'ın koşması:

Güzele bakması çok sevap derler
Güzellere güzel bakmak güzeldir
Güzel yâr sevenler cennetlik olur
Güzel ile sohbet etmek güzeldir

Güzelim gün doğar güzel kaşında
Güzelin inci var güzel döşünde
Güzel ile güzel sofraya başında
Güzel güzel lokma yemek güzeldir

Güzelin nur damlar yanaklarından
Güzelin bal akar dudaklarından
Güzelin güzel tut parmaklarından
Güzellere hizmet etmek güzeldir

Güzel ile güzel gezmek ne güzel
Güzel adın güzel yazmak ne güzel
Güzel ile bade süzmek ne güzel
Güzelin elinden öpmek güzeldir.

Güzellere bakan gözler ağrımaz
Güzel seven ölür amma çürümez
Al'İzzetî güzellerden farımar
Güzelleri candan sevmek güzeldir (Başgöz 1994: 185)

7- “Bir Ayrılık Bir Yoksulluk Bir Ölüm”

Kırşehir türküleri arasında “Gele Gele Geldik Bu Kara Taşa”, başlığıyla karşımıza çıkan türkünün kaynak kişi ve derleyeni olarak Neşet Ertaş ismi geçiyor (Turhan vd. 2007: 175-176). TRT THM Repertuarında 701 numarayla kayıtlı olan “Gele Gele Geldik” adlı türkünün künye bilgileri ise şöyledir: Kaynak kişi: Mukim Tahir (Urfalı), derleyen ve notalayan Muzaffer Sarısozen. Derleme tarihi 24/6/1948.

7a- Mukim Tahir metni:

Gele gele geldik bir kara taşa
 Yazılanlar gelir sağ olan başa *Aman efendim*
 Bizi hasret koyar kavim kardeşe
 Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman efendim*

Nice sultanları tahttan indirir
 Nicesinin gül benzini soldurur *Aman efendim*
 Niceleri dönmez yola gönderir
 Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman efendim* (TRT THM Rep. 701)

7b- Neşet Ertaş metni:

Gele gele geldik bu kara taşa
 Yazılan gelir sağ olan başa
 Bizi hasret koyar kavim kardaşa
 Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman³ oy*

Nice sultanları tahttan indirir
 Nicesinin gül benzini soldurur
 Niceleri dönmez yola gönderir
 Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman³ oy*

Karac' oğlan der ki konduk göçülmez
 Acıdır ecel şerbeti içilmez
 Üç derdim var birbirinden seçilmez
 Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman³ oy* (Turhan vd. 2007: 175-176)

Son dörtlük Repertuvar kayıtlarında yoktur. Fatih Yağmur'un hazırladığı Kırşehir Türküleri kitabında, birinci dörtlüğün ilk üç dizesi farklıdır: "Bakılmaz mı gözden dökülen yaşa / Gör ki neler gelmiş bu garip başa / Bizi hasret etti kavim kardeşe". Son dörtlük aynı şekilde verilmiştir. (Yağmur 2011: 149) Youtube'de birçok kaydı bulunan türkü, Erol Parlak yayınında bulunmamaktadır.

7c- Bir Ayrılık Bir Yoksulluk Biri De Ölüm

Bakılmaz mı gözden dökülen yaşa
 Gör ki neler geldi o garip başa (Aman)
 Hasret etti bizi gavuma gardaşa
 Bir ayrılık bir yoksulluk biri de ölüm

Nice sultanları tahttan indirir
 Nicesinin gül benzini soldurur (Aman)
 Nicesini gelmez yola gönderir

Bir ayrılık bir yoksulluk biri de ölüm (Harbiye Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu Konseri (2000)' kaydından deşifre edilmiştir.)

7d- Türkünün sözleri Karacaoğlan'ın şu koşmasına dayanır:

Vara vara vardım ol kara taşa
Hasret etti beni kavim kardaşa
Sebeb ne gözden akan kanlı yaşa
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

Nice sultanları tahttan indirdi
Nicesinin gül benzini soldurdu
Nicelerin gelmez yola gönderdi
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

Karac'oğlan der ki kondum göçülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (Sakaoğlu 2004: 513-514)

Şiir, Garip Âşık tapşırmasıyla Niğdeli Ali Ercan tarafından türkü formunda bir kez daha bestelenmiştir. (Tan 2012: 119-125) Ali Ercan, bestelediği şiirin gerçek şairinin kim olduğunu bilmemiş olacak ya da Neşet Ertaş'tan etkilenmeyle şiiri ona mal edecektir.

Bu şiir, Karacaoğlan'ın sözleri esas alınmak üzere "Ersen ve Dadaşlar" müzik grubu tarafından "pop müzik" tarzında düzenlenip dinleyiciye sunulmuştur. (http://www.youtube.com/watch?v=g_auYIXBD6k)

Görüldüğü üzere Neşet Ertaş'ın kullandığı sözler, TRT THM Repertuarındaki sözlere çok yakındır. Muhtemel ki, N. Ertaş, radyodan dinlediği türküyü kendi sanat üslubunda işleyip ayrı bir tatta halka sunmuştur. (Tan 2012: 119-125)

8- "Kızılırmak Can İncitme Sen Bugün"

Cahit Obruk tarafından hazırlanan Âşık Said kitabında dört dördlük olarak verilen koşma, Neşet Ertaş tarafından üç dördlük olarak okunmuş ve TRT THM Repertuarına böylece geçmiştir:

Gızılırmak can incitme sen bugün
Mübarek günlerde sel bayram eder
Kitabın gavlince dağlar al geymiş
Garışmış çiçeğe çöl bayram eder

Bülbül ile saka hep uçan guşları
Gece bu aylarda figana başlar

Eser yel eğilir dallar ağaçlar
Mübarek günlerde dal bayram eder

Yavru şahin bir kekliği salaklar³
Bugünlerde kabul olur dilekler
Cennette hüriler gökte melekler
Sevinir mahlûkat kul bayram eder (TRT THM Rep. Nu: 1852)

9- “Zahide’ m”

Neşet Ertaş tarafından plağa okunan ve oldukça sevilen uzun havalardan biri de “Zahide’ m”dir. Sözleri Arap Mustafa’ya ait olan bu türkünün birçok kaynaktaki Neşet Ertaş adına kayıtlı olduğu görülmektedir. (Atılgan 2003: 102-104, Yağmur 2011: 449-452) 13 dörtlükten oluşan uzunca şiirin iki dörtlüğü Neşet Ertaş tarafından havalandırılmış ve meşhur edilmiştir. TRT THM Repertuarında bu adla bir türkü bulunmamaktadır. MESAM’da besteci ve söz yazarı Koç Hasım olan “Zahide” adlı bir parça bulunmaktadır. Bu sempozyum kapsamında Koray Öcalan, Zahide türküsü ve Arap Mustafa ile ilgili birtakım yeni bilgileri paylaşmıştır.

10- “Gönül Dağı”

Neşet Ertaş deyince ilk akla gelen türkülerdendir “Gönül Dağı”. Bir bant kaydından TRT THM Repertuarına kazandırılmıştır (Rep. Nu: 3717). Mahmut Erdal, bu türkünün söz ve müzik olarak Mahzuni Şerif’e ait olduğunu ve Mahzuni’nin bu türküyü uzun zaman “*pir oy pir oy*” diye okuduğunu daha sonra N. Ertaş’ın şiiri ele alıp yeni bir müzik ve “*yar oy yar oy*” nakaratıyla okuduğunu söyler. (Erdal 1998: 62)

10a- Mahzuni Şerif’in İlk okuduğu metin

Ben canandan ayrı kaldım kalalı
Akar gözüm yaşı sel gizli gizli
Senin ile ikrar verdik ezeli
Kimseler duymasın gel gizli gizli

Hey yolcu destursuz bağa girilmez
Kadir bilmeyene kıymet verilmez
Her sazın döşüne pençe vurulmaz
İncedir kırılır tel gizli gizli

3 Salakla: üzerine atılma, saldırma, yakalmaya çalışma.

İnan ey cananım belim büküldü
 Farkına varmadan ömrüm söküldü
 Deprem yok da neden evim yıkıldı
 Bu işte bir yaman el gizli gizli

Biçare Mahzuni yanar inlerim
 Feryat eder feryadımı dinlerim
 Dosttan ayrı düştüm yanar inlerim
 Dakikam içinde yol gizli gizli (Aktaş 2000: 175)

10b- Mahzuni Şerif'in tadil edip okuduğu metin

Ben o dosttan ayrı gezdim ağlarım
 Akar gözlerimden sel gizli gizli
 Senin ile ikrar verdik ezeli
 Kimseler görmeden gel gizli gizli *Pir oy pir oy*

İnan ey cananım belim büküldü
 Farkına varmadan ömrüm söküldü
 Deprem yok da neden evim yıkıldı
 Bu işte bir yaman el gizli gizli *Pir oy pir oy*

Mahzuni Şerif'im yanar inlerim
 Feryat eder geri kendim dinlerim
 Yârden ayrı kaldım geçmez günlerim
 Dakikam içinde yıl gizli gizli *Pir oy pir oy (Erdal 1998: 62)*

10c- Neşet Ertaş metni

Gönül dağı yağmur boran olunca
 Ahar can özümnden sel gizli gizli
 Bir tenhada can cananı bulunca
 Sinamı yaralar (yâr oy³) dil gizli gizli

Dost elinden gel olmazsa varılmaz
 Rızasız bahçanın gülü derilmez
 Kalpten kalbe bir yol vardır görülmez
 Gönülден gönüle (gider yâr oy³) yol gizli gizli

Seher vakti garip (garip) bülbül öterken
 Kirpiklerin ohu (yar yar) cana batarken
 Cümle âlem uyhusunda yatarken
 Kimseler görmeden (yâr oy³) gel gizli gizli (TRT THM Rep. 3717)

Sonuç

Sayın başkan kıymetli dinleyiciler,

Yukarıda sözleri başkalarına müziği Neşet Ertaş'a ait olarak sıralanan türkülerin kaynağının ağırlıklı olarak âşıklar ve âşık edebiyatı olduğu görülmektedir. Âşıklardan da Karacaoğlan'ın Neşet Ertaş türkülerinin birincil kaynağını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Karacaoğlan ile Neşet Ertaş arasında yaklaşık üç asırlık bir zaman dilimi vardır. Bu boşluk, Dadaloğlu, Toklumenli Âşık Said, Âşık Seyfullah ve babası Muharrem Ertaş ve daha adını bilemediğimiz birçok sanatkar tarafından doldurulmuştur.

Neşet Ertaş, babası gibi eski âşıkların şiirlerini kendi sanat anlayışı çerçevesinde besteleyip yeniden üretmiştir. Bu yönüyle Neşet Ertaş geleneği yenilemiş kendi deyimleriyle türkülerin ömrünü uzatmıştır. Haliyle ömrünü uzattığı her türkü, sözleri kime ait olursa olsun bu gün karşımıza "*Neşet Ertaş türküsü*" olarak çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, A. İhsan (2000), *Anadoluyu Kucaklayan Ozan Mahzuni Şerif*, 3. bs. Takav Matbaacılık, Ankara.
- ARTUN, Erman, "Âşık Hüseyin Araştırmalarına Katkılar 1-Âşık Hüseyin'den Güzellere Hikâyeli Türküler-", http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/Erman-artunashuseyin_arastirmalarina_katkilar_1.pdf
- ATILGAN, Halil (2003), *Türkülerin İsyanı / Söz Yanlışlıkları-Sakatlıklar-Haksız Sahiplenmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- BAŞŞGÖZ, İlhan (1994), *Âşık Ali İzzet Özkan*, 2. bs. İndiana Üniversitesi Türkçe Program Yayınları / Pan Yayıncılık, İstanbul.
- ERDAL, Mahmut (1998), *Bir Ozanın Kaleminden*, 4. bs. Sistem Ofset, İstanbul.
- GÖRKEM, İsmail (2006), *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu Bütün Şiirleri*, E Yayınları, İstanbul.
- KALKAN, Emir (1991), *XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KAYA, Doğan (2001), "Türkülerin Derlenmesinde Kayda Geçirilmesinde ve İcra Edilmelerinde Yapılan Yanlışlıklar", (http://www.dogankaya.com/fotografi_turkulerdeki_yanlisliklar.pdf) (ET: 05/01/2013)
- KAYA, Doğan (2009), *Şarkışlalı Âgâhî*, Vilâyet Kitabevi, Sivas.
- OBRUK, Cahit (1983), *Kırşehirli Âşık Said*, Ulus Matbaası, Ankara.

- PARLAK, Erol (2012), “Anadolu Türkmen Müzik Sanatında Bir Abdal Deha: Neşet Ertaş”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 61 (Bahar), s. 289-312.
- PARLAK, Erol (2013), *Garip Bülbül Neşet Ertaş / Hayatı-Sanatı-Eserleri 1, 2*, Demos Yayınları, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Saim (2004), *Karaca Oğlan*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TAN, Nail (2012), “‘Bir Aynlık, Bir Yoksulluk, Bir Ölüm’ Redifi Şiir Üzerine”, *Türk Halk Edebiyatı Dediğin Bir Sarp Kale*, Kültür Ajans Yayınları, Ankara, s. 119-125.
- TOKEL, Bayram Bilge (2012), *Neşet Ertaş Kitabı*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- YAĞMUR, Fatih (2011), *Ay Dost Kırşehir Türküleri*, Kırşehir Belediyesi Yayınları, Yyy.